

Kamu Sosyal Harcamaları ve Gelir-Servet Eşitsizliği: Küresel Eğilim ve Türkiye

Public Social Expenditures and Income-Wealth Inequality: Global Trend and Turkey

Alparslan AKARCA¹

Öz

Amaç: Bu makalenin amacı gelir ve servet eşitsizliğinde küresel eğilimi araştırmaktır. Çalışmamız gelir dağılımı ve sosyal politika konuları üzerine odaklanmaktadır. Makalenin nihai amacı vergi ve kamu transfer harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktır.

Tasarım/Yöntem: Bu çalışmada araştırma yöntemi olarak istatistiksel veri kullanılmaktadır. Tablolardaki veriler TUIK (Türkiye İstatistik Kurumu), Eurostat (Avrupa Birliği İstatistik Ofisi) ve diğer bazı uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan bir dizi istatistik raporundan elde edilmiştir.

Bulgular: Türkiye’de kamu sosyal harcamaları büyük ölçüde artmıştır. Ancak Türkiye, ekonomik olarak gelişmiş ülkelere kıyasla, yüksek düzeylerde gelir eşitsizliğini tecrübe etmeye devam etmektedir.

Sınırlılıklar: Bu alışma OECD, AB ve Türkiye’de kamu sosyal harcamaları ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir.

Özgünlük/Değer: Bir toplumda sosyal sınıflar arasında ulusal gelirin ve fırsatların eşitsiz dağılımı olan sosyo-ekonomik eşitsizlik en önemli küresel sorunlardan bir tanesidir. Sosyal ve siyasal istikrar sürdürülebilir bir ekonomik gelişmeye bağlıdır. Bu nedenle hükümetler maliye ve para politikalarını kullanarak ekonomiye müdahale etmeye başlamışlardır. Bu yeni tür devlet sosyal refah devletidir. Sosyal refah devleti ise yurttaşlarına temel ekonomik ve sosyal güvenciyi sağlayan bir devlettir. Kamu sosyal harcamaları gelir dağılımı üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir, fakat buna rağmen, küresel eşitsizlik artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Sosyal Harcamaları, Gelir Eşitsizliği, Servet Eşitsizliği.

Abstract

Purpose: The aim of this essay is to research global trends in income and wealth inequality. Our study focusses on the subjects of income distribution and social policy. Final purpose of the essay is to find out the effects of taxes and government transfer payments on income inequality.

Design/Methodology: As a research method statistical data is used in this study. Data in the tables have been obtained from some statistical reports published by TUIK (Turkish Statistical Institute), Eurostat (The Statistical Office Of The European Union) and some other international organizations.

Findings: In Turkey, public social spendings have considerably increased. However, Turkey continues to experience high levels of income inequality compared with economically developed countries.

Limitations: This study analyzes the relationship between public social spending and income distribution in OECD, EU and Turkey.

Originality/Value: Socio-economic inequality, which is the unequal distribution of national income and opportunities between social classes in a society, is one of the most important global issues. Social and political stability depend on a sustainable economic development. Therefore governments have started to intervene in economy by using fiscal and monetary policies. This new type of state is the social welfare state. Social welfare state is a state that provides its citizens with basic economic and social security. Public social expenditures have a positive effect on income distribution, but despite this global inequality is rising.

Keywords: Public social expenditures, Income inequality, Wealth inequality

¹ Doktor, Bağımsız araştırmacı, alpakarca@gmail.com, ORCID: 0000 0003 0828 9083

1. GİRİŞ

Kesgin (2014) II. Dünya Savaşı sonrası sanayileşmiş Batı ülkelerinde, daha önce işçileri kapsayan sosyal güvenlik alanının kapsamının genişletilmesiyle birlikte, sosyal politikada dönüşüm yaşandığına işaret ederek, liberal düşüncenin savunduğu piyasaya müdahale etmeyen “seyirci devlet” yaklaşımının yerine, toplumsal hayata müdahale eden bir sosyal devlet anlayışının ortaya çıktığını belirtmektedir. Böylelikle, refah düzeyindeki artışla birlikte modern kapitalist ülkelerde, önceki yıllara ait geleneksel yoksullara bağlı uygulamasından, devlet yardımları sistemine geçmiştir.

1980’lerde ise liberalizm doğrultusunda sosyal harcamaların azaltılması ve devletlerin sosyal koruma alanından uzaklaşması düşüncesi öne çıkmıştır. Küreselleşme süreciyle beraber, devletin sosyal ve ekonomik alana dahil olması bir sorun olarak değerlendirilmiş ve eleştirilmiştir. Neo-liberalizm sosyal yardım ve dayanışmanın devletin bir müdahale alanı değil, fakat sivil toplum alanı olduğunu ve dolayısıyla bu alandaki faaliyetlerin devlet dışı aktörlerce yerine getirilmesi fikrini ileri sürmüştür. Bununla birlikte Kesgin’in ifade ettiği gibi, “katı liberal ülkelerde bile devlet tam anlamıyla sosyal hayattan çekilmemekte ayrıca ekonomik alana müdahale etmekten de geri durmamaktadır” (2014: 114).

OECD verilerine göre, Türkiye’de kamu sosyal harcamalarının ulusal gelire (GDP) oranı 1990’da % 3,8’den 2019/2020 yıllarında %12,1’e yükselerek üç katından fazla artmıştır. Birçok Avrupa ülkesi ile Avustralya, Japonya ve Amerika’nın (ABD) sosyal sistem büyüklüğü 1960 ve 1990 yılları arasında iki katına çıkmıştır. 17 OECD ülkesinin kamu sosyal harcamalarının ulusal gelirlerine (GDP) oranı ortalama 1960’da % 7,8’den, 1990’da % 16,5’e yükselmiştir. Yeni sosyal programlarla refah devletleri özellikle 1960’lar ve 1970’ler boyunca hızlı bir şekilde genişlemiştir. Ancak büyüme 1990’dan itibaren, bütçe sınırlamaları dolayısıyla, çok daha düşük düzeydedir. 2020 Covid-19 pandemi sürecinde ise sosyal harcamalara yönelik beklentiler ve sağlık hizmetlerine olan talep artışıyla birlikte geniş bir sosyal destek programı uygulamaya konmuştur (OECD, 2020).

Diğer yandan, kamu sosyal harcamalarında yaşanan gelişmeye karşın, sosyal sınıf kategorileri arasındaki gelir ve servet eşitsizliği artmaktadır. Son yıllara ait OECD verilerine göre, OECD ülkelerinde en zengin % 10’luk kesim, en yoksul % 10’luk kesimin gelirinden 9,5 kat daha fazla kazanmaktadır. Bu oran 1980’lerde 7 kat dolayında bulunmaktaydı. Servet konusunda ise durum daha kötüdür. Bu ülkelerdeki en zengin % 10’luk kesim, toplam hane halkı servetinin % 50’sinden fazlasına sahiptir. En zengin % 1 toplam servetin % 18’ine sahipken, en yoksul % 40’lık kesim servetin % 3’ünü elde edebilmektedir. Ayrıca, gelir ve servet arasındaki fark bakımından belirtmek gerekirse, en zengin % 10’un serveti, yine kendi gelirinden iki kat fazladır. En üst % 10’luk bu toplum kesimi, tüm hane halkı servetinin yarısından fazlasını elinde tutmaktadır (OECD, 2015).

Türkiye’de ise TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2022 verilerine göre, en zengin % 10’luk toplum kesimi toplam gelirin % 33,2’sini alırken, en alttaki % 10’luk kesim toplam gelirin % 2,3’ünü almaktadır. Dolayısıyla en zengin % 10 ile en yoksul % 10 arasındaki gelir farkı 14,2 kattır (TÜİK, 2022).

2. LİTERATÜR ÖZETİ

Kamu sosyal harcamalarının gelir eşitsizliği üzerindeki olası etkilerini ve bu konuda küresel trend ve Türkiye’deki eğilimi araştıran bu makalede, özellikle karşılaştırmalı bir analize imkan tanınması bakımından ağırlıklı olarak OECD istatistikleri, AB istatistik ofisi Eurostat verileri ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine baş vurulmuştur. Makalemizde faydalanılan belli başlı diğer kaynaklar ise şu şekildedir:

Atkinson, A. B. (2015), Piketty tarafından ileri sürülen, *kar oranının büyüme oranından daha büyük olduğu* tezine atıfla, *servetin birikim vasıtasıyla ulusal gelirden daha hızlı artabileceğini* belirtmektedir.

Boratav, K. (1999), “1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm” başlıklı çalışmasında, kategorik bölümlenmeye dayalı gelir dağılımı analizinde sosyal sınıfların göz ardı edildiğini ifade ederek, sınıf eksenli bir bölüşüm çözümlemesinin önemini belirtmektedir. Boratav ayrıca, 1980’lerdeki liberalleşme sürecinde burjuva sınıfının Türkiye’yi düşük ücretli bir ekonomiye dönüştürerek küresel kapitalist sistemle bütünleşme stratejisi izlediğini belirterek, aynı dönemde siyasal

süreçler üzerinden sınıf dengelerinin emek kesiminin zararına, sermaye kesiminin yararına döndüğünü ortaya koymaktadır.

Çelik, A. (2019), sosyal politikanın tarihi ve sosyal devletin oluşum sürecini anlatmaktadır. Bu süreçte, devlet müdahalesini reddeden liberal anlayışa karşı, sosyo-ekonomik dengesizlikleri azaltarak toplumsal istikrarı sağlamak amacıyla müdahaleci sosyal politikalar öne çıkmıştır.

Dayar, H. ve Akıncı, A. (2020), Türkiye’de 1987-2016 dönemini kapsayan çalışmalarında, kamu sosyal harcamalarının gelir eşitsizliğini azaltmada belirli bir etkiye sahip olduğunu göstermişlerdir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, Türkiye’de transfer harcamalarındaki % 1’lik artış gelir eşitsizliğinin bir göstergesi olan Gini katsayısında % 0,5’lik bir azalmaya neden olacaktır. Bu çalışmada böylelikle transfer harcamalarının görece daha adil bir gelir dağılımına katkı sunacağı istatistiksel bakımdan ortaya konmuş olmaktadır.

Dibo, M. (2022), devlet müdahalesini reddeden klasik mali görüşün yerine, “piyasa başarısızlığı”nı gidermeye yönelik olarak ekonomik araçlarla iktisadi alana müdahaleyi savunan fonksiyonel mali görüşün öne çıktığını ve devletlerin vergi ve mali politikalarla gelir eşitsizliğini azaltmaya çalıştıklarını belirtmektedir. Dibo’nun 20 OECD ülkesi üzerine yaptığı 2004-2017 yılları arasını kapsayan çalışmanın sonuçlarına göre, vergi ve transfer harcamaları bu ülkelerde gelir eşitsizliğini azaltmakta, ancak transfer harcamalarının ulusal gelirlere oranı belli bir seviyenin üzerine çıkması halinde tersine bir durum meydana gelmektedir.

Dünya Eşitsizlik Laboratuvarı (2022), tarafından hazırlanan (bu kuruluşun yöneticileri arasında T. Piketty’de yer almaktadır) Dünya Eşitsizlik Raporu, küresel ölçekte bir gelir eşitsizliğinin var olduğunu ancak, bu dengesizliğin servet eşitsizliğinde çok daha büyük boyutta gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Eğilmez, M. (2021), bu çalışmasında, Türkiye’de 2006-2018 yılları arası fonksiyonel gelir dağılımı (ücret, kar, faiz ve rant) ve kişisel gelir dağılımını (P80/P20 oranı ve Gini katsayısı bakımından) karşılaştırmalı olarak ele almaktadır.

Güven, A. vd. (2016) tarafından Türkiye’de 1963-2012 dönemini kapsayan gelir dağılımı üzerine yapılan çalışma, Gini katsayısı ve P80/P20 şeklinde ifade edilen en üst % 20’lik kesimin gelir payının en alt % 20’nin gelir payına oranının birlikte analiz edilmesine imkan tanımaktadır.

Karataş, M. (2019), sosyal barışın sağlanmasında gelir dağılımında adaletin önemine işaret ederek, bu doğrultuda sosyal yardım sistemi ve vergi üzerinden işleyen bir gelir aktarım mekanizmasının önemini belirtmektedir.

Kesgin, B. (2014), liberal anlayışın ileri sürdüğü, piyasanın kendi kendini düzenleyeceği ve dolayısıyla devletin piyasanın işleyişine müdahale etmekten kaçınması gerektiği tezine karşın, sosyal güvenliği sağlamak amacıyla serbest piyasa ekonomilerinde bile devletin sosyo-ekonomik hayata müdahale ettiğine işaret etmektedir.

Kurtipek, R. (2011), Türkiye’de 1963-2008 yılları arasını kapsayan gelir dağılımı çalışmasında, en yoksul ve en zengin toplum kesimlerinin yanı sıra orta sınıf katmanlarının gelirlerinde yıllar içinde ortaya çıkan oransal değişim hakkında bilgi vermektedir.

Ören, K. (2017), sosyal politikanın yoksulluk ve işsizlik gibi toplumsal sorunlara çözüm bulmak ve halkın yaşam koşullarını iyileştirerek toplumsal sınıflar arasında bir çatışmanın önüne geçmek amacıyla ortaya çıktığını belirtmektedir.

Şenses, F. (2006), ABD, Çin ve G. Kore gibi çeşitli ülkelerdeki büyüme ve gelir dağılımı ilişkisini gösteren çalışmasında, adil bir gelir dağılımını göz ardı eden büyüme stratejilerinin yoksulluk ve işsizlik gibi sosyal sorunlara çözüm üretmediğini ve dolayısıyla bir refah göstergesi olarak ileri sürülen ortalama gelir düzeyinin yanı sıra gelir eşitsizliği göstergelerinin de dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir.

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Gelir; “belirli bir dönem içerisinde bir kişi, grup, şirket veya tüm ekonomiye yönelik para veya mal ve hizmet akımlarını ifade eder”. Bu haliyle gelir bir *akım* kavram olup *servet* kavramından farklılık

gösterir. Bölüşüm; üretimde yer alan emek, sermaye, girişimci ve doğa faktörünün sırasıyla ücret, faiz, kar ve rant şeklinde üretimden aldıkları paydır. Gelir dağılımı ise milli gelirin sosyal sınıflar arasında dağılım oranıdır. Makalemizin konusunu oluşturan bireysel gelir dağılımı, istatistik verileri kullanılarak oluşturulan % 10'luk ya da % 20'lik gelir gruplarının toplam gelirden aldıkları oransal payları ifade etmektedir. Karataş'ın (2019: 54-55) belirttiği gibi, "Sosyo-ekonomik gelişmede gelirin paylaşımı toplumsal barışın en önemli teminatıdır". Dolayısıyla, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler çeşitli yollarla gelir aktarım politikaları uygulamaktadırlar. Günümüzde devletler sübvansiyon, sosyal yardım ve özellikle gelişmiş ülkelerde gelir dağılımındaki dengesizliği azaltmak için uygulanan artan oranlı gelir vergisi sistemi gibi çeşitli gelir aktarım araçlarına sahiptir.

Hükümetler gelir adaletsizliğini azaltmak için iki şekilde müdahalede bulunmaktadır. İlki, "birincil gelir dağılımına müdahale araçları" üzerinden gerçekleşmektedir. Bu araçlar, *servet dağılımı*, *eğitim olanakları* ve *faktör fiyatları* koşullarının değiştirilmesidir. İkincisi ise "maliye politikası araçlarıyla ikincil gelir dağılımı" düzenlemesidir. Bu araçlar, "kamu gelirleri (vergiler), borçlanma ve kamu harcamaları politikalarıdır" (Pehlivan, 2009: 30-32).

Sosyal eşitsizliğin azaltılmasına yönelik olarak hükümetlerce gerçekleştirilen kamu sosyal harcamaları, vergi ve borçlanmayla finanse edilmektedir. İktisatçı Piketty, gelir eşitsizliğine karşı, üst gelir grupları için uygulanmak üzere yüksek gelir ve servet vergisi fikrini savunmaktadır. Piketty, 1930-1980 arasında Amerika'da en yüksek gelir sahiplerine ortalama % 82 oranında gelir vergisi uygulandığını ve 1950, 60 ve 70'lerdeki üretimin, en üst gelir grubu için vergi indirimin gerçekleştirildiği Reagan döneminden çok daha yüksek olduğunu belirterek, önemli oranda gerçekleştirilen bu vergi indirimi sonrasında gelir dağılımının daha kötü bir hale geldiğine işaret etmektedir. Piketty ayrıca, tek vergi sisteminin önemine vurgu yaparak, vergi usulsüzlüklerine karşı birlikte hareket etmeye hazır ülkelerle birlikte ortak kurumlar vergisi sistemini önermektedir (Euronews, 2015).

Gelir dağılımı konusu sınıfsal bir boyuta sahiptir. Boratav (1999), sosyal sınıf analizlerinde temel olarak iki farklı teorik yaklaşıma işaret etmektedir:

Birincisi, Amerikan sosyal bilim geleneğidir. Bu yaklaşıma göre sosyal sınıflar hiyerarşiyle birlikte farklılaşma kavramıyla tanımlanır. Sınıf veya sosyal tabakaların konumları gelir servet düzeyi, statü farklılıkları ve siyasal iktidar süreçlerine göre belirlenir. En düşük gelirden en yükseğe göre belirlenen % 20'lik "gelir grupları" tablosu bu yaklaşımı yansıtmaktadır. Bu şekilde oluşturulan her bir grubun içerisinde farklı sosyal ve ekonomik özelliklere sahip bireyler olmasına karşın, burada bölüşüm ilişkileri bakımından "sınıf" farklılıkları bir *eşitsizlik* sorunu şeklinde ortaya konur. Bu yaklaşımın bir diğer örneği, içeriği belirsiz bir "orta sınıflar" söylemiyle ortaya çıkmaktadır.

Boratav (1999: 8-9), "farklılaşma" yaklaşımının "tutarlı ve anlamlı bir sınıf kavramı"na dayanmadığını belirterek, bu noktada "en elverişli yaklaşım" olarak ifade ettiği tarihsel materyalizmi göstermektedir. Bu yaklaşıma göre, "belli bir sınıf yapısı belirli üretim ilişkilerinden türer ve dolayısıyla bu ilişkilere tekabül eder. Sınıflı toplumlardaki çeşitli üretim ilişkileri ise, dolaysız üreticiler tarafından yaratılan artı-ürüne el koymanın farklı mekanizmaları ile tanımlanır ve birbirinden ayrılır". Artı-değere el koymanın bu ilk aşaması *temel (birincil) bölüşüm ilişkilerini* meydana getirir. Böylelikle sınıfsal farklılıklar *eşitsizlik* şeklinde değil, *sömürü* problemi içinde ortaya çıkar.

Çalışmamızda esas olarak toplumda yukarıdan aşağıya doğru gelir aktarımının gelir eşitsizliği üzerindeki olası etkileri araştırılmaktadır. Dolayısıyla, buradaki çalışmamızda *emek* ve *sermaye* arasındaki temel sınıfsal gelir bölüşümüne değil, fakat sosyal hareketliliğin ya da geçişkenliğin daha çok gözlemlendiği çok çeşitli sosyal sınıf kategorileri arasındaki gelir dağılımına odaklanılmıştır. Emek-sermaye çelişmesine dayalı temel sınıfsal bölüşüm ise bir yandan emeğin değeri ve ücret dalgalanmalarına odaklanan, diğer yandan sermayenin payı olarak kar gelirlerindeki değişime bağlı olarak ortaya çıkan sömürü ilişkileri eksenli bir başka araştırmanın konusu olacaktır. Yine de bölüşüm ilişkisi sömürü ilişkisinden bağımsız değildir ve böylelikle çalışmamızda gelir eşitsizliğinin yanı sıra, iktisat literatüründe belirtildiği üzere *birikimi* ifade eden stok bir değişken olarak *servet* eşitsizliği konusuna da değinilmiştir.

4. VERİ VE METODOLOJİ

Bu makalede gelir eşitsizliği ve bu durumun yol açtığı yoksullukla mücadele konusu incelenmektedir. Çalışmamızda kaynak taramasıyla birlikte, istatistiksel verilere dayalı tablo analizleri yapılmıştır. Bu bir karşılaştırmalı çalışmadır. Araştırmamız OECD ve AB lkeleriyle birlikte Türkiye’de, ağırlıklı olarak 2000’li yılların başlarından günümüze, gelir eşitsizliği sürecini kapsamaktadır.

5. SOSYAL POLİTİKA

Avrupa’da sosyal politikanın tarihi 16. Yüzyılda İngiltere’de ıkarılan Yoksul Yasası’na (PoorLaw) kadar gitmektedir. Ancak ağdaş anlamda sosyal devletin yaygınlık kazanması II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Bu ise esasen 19. yüzyılda yaşanan toplumsal mücadele süreçlerine dayanmaktadır (elik, 2019).

Ören (2017: 39), dar anlamda sosyal politikanın “ıkarları uyuşmayan sınıflar arasında tırmanan çatışmaları önleyerek toplumsal uyumu garanti altına almak” şeklinde tanımlanabileceğini söylemektedir. Bu anlamda sosyal politikanın amacı, yurttaşları sanayileşme sürecini yaşayan kentlerde ortaya çıkan yoksulluk, işsizlik, hastalık ve yaşlılık gibi durumlara karşı korumaktır. Ören’in belirttiği gibi (2017: 39-40), sosyal politika ya da sosyal siyaset, tüm toplum bireylerinin hayat standartlarını arttırarak sosyal refahı sağlamayı ve yaygınlaştırmayı amaçlayan uygulamalar bütünü olarak ifade edilebilir. Bu kavram 19. yüzyılda Almanya’da ortaya çıkmış ve sanayileşme sürecinde ne çıkan işçi sorunlarıyla birlikte önemli hale gelmiştir. Dolayısıyla, kimi bilim çevrelerince sosyal politika, “sınıflar arasındaki çatışmaları, çelişkileri ve dengesizlikleri gidermeye, sınıflar arasında uyum sağlamaya yönelik bir bilim dalı” olarak tanımlanmıştır.

Sosyal politika, sanayi devrimiyle birlikte burjuva ve işçi sınıfı arasında meydana gelen çatışma ve çelişkileri yatıştırmak ve azaltmak, laissez-faire anlayışının toplumda yol açtığı sorunlara çözüm üretmek amacıyla devletin sosyo-ekonomik alana müdahalesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, kapitalist piyasa koşulları altında meydana gelen toplumsal belirsizliğe karşı sosyal politikalar geliştirilmeye başlamıştır. Bu süreçte sosyal politika, piyasa koşulları karşısında dezavantajlı toplum kesimlerinin bir sosyal güvenlik sistemiyle ekonomik bakımdan koruma altına alınması ve bir anlamda da sistemin sürekliliğinin sağlanmasına yönelik bir politika olarak gelişim göstermiştir. Sosyal politika aynı zamanda sosyal devlet veya refah devleti kavramıyla birlikte ele alınan bir kavram haline gelmiştir. Böylelikle, piyasanın kendiliğinden dengeye geleceği tezini savunan klasik liberal yaklaşıma bir tepki olarak ve aynı zamanda kapitalist sisteme işlerlik kazandırmak için devletin piyasaya müdahale etmesi gerektiği düşüncesi ne çıkmıştır (elik, 2019).

1970’lerde yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, sosyal korumayı içeren müdahaleci yaklaşıma karşı, devleti yalnızca rekabete dayalı piyasaya işlerlik kazandıracak yasal düzenlemeleri yapan bir kurum olarak öngören neo-liberalizm ne çıkmaya başlamıştır. 1980’li yıllarda Batı’da uygulamaya konan neo-liberal ekonomi politikaları doğrultusunda, sosyal korumacı programlardan uzaklaşılması ve “kamusal alanın daraltılması” eğilimi gç kazanmıştır (elik, 2019). Fakat bu, sosyal politikalardan tamamen uzaklaşıldığı anlamına gelmemektedir. Özellikle dalgalı bir seyir izleyen işsizlik sorunu Amerika ve Avrupa için çözüm gerektiren bir sosyal sorun haline almıştır. elik’in belirttiği gibi (2019), II. Dünya Savaşından 1970’lere uzanan ve “Altın ağ” olarak adlandırılan dönemde, büyümeyle birlikte Avrupa’da büyük refah artışı yaşanmış ve tam istihdam seviyesine yaklaşılmıştır. 1970’lerin ilk yılları itibarıyla o zamanki AB lkelerinin büyük çoğunluğunda işsizlik oranı % 5 ‘in altında, ABD’de % 5 dolayında gerçekleşmiştir. 1973-1974 yıllarında ortaya çıkan petrol kriziyle birlikte istihdamda azalma meydana gelmiş ve 1973-1975 yıllarında OECD lkelerinde işsizlik artarak % 3,5’ten % 9’a yaklaşmıştır. Birçok Batı Avrupa ülkesinde 1980’lerin başında ve 1990’ların ortalarında işsizlik oranı % 10’lar dolayında olmuştur. 28 AB ülkesinde işsizlik oranı 2000 yılında % 8,9 iken 2013’de 10,8, ABD’de ise 2000 yılında % 4 iken 2013’te % 7,4 olarak gerçekleşmiştir.

2021 OECD verilerine göre, OECD bölgesinde işsizlik oranı Kasım ayı itibarıyla % 5,5’tir. (ABD’de 2021 yılı Kasım’da % 4,2, Aralık ayında ise % 3,9 olarak gerçekleşmiştir). OECD bölgesinde İşsiz sayısı düşmeye devam ederek, 1,1 milyon azalmış ve 36,9 milyon olarak gerçekleşmiştir. Ancak işsiz sayısı pandemi öncesi seviyenin hala 1,5 milyon üzerindedir (OECD, 2022). Türkiye’de ise 2023 Nisan ayı itibarıyla işsizlik oranı % 10,2 düzeyindedir (TÜİK, 2023).

Çelik (2018), liberal yaklaşımın, AB ülkelerinde ortaya çıkan işsizlik sorununa (işveren kesimin istidamdan kaçınmalarının nedeni olarak görülen) aşırı düzenlemelerin yol açtığı iddiasını ileri sürdüklerini, ancak diğer yandan müdahaleci yaklaşım doğrultusunda gelir eşitsizliğine karşı sosyal refah devleti kamu harcamalarının önemli rol oynadığını belirtmektedir. Kamu sosyal harcamalarının yüksek olduğu Orta ve Kuzey Avrupa ülkelerinde, bir eşitsizlik göstergesi olan Gini katsayısı görece düşük değerler almaktadır.

Ancak Çelik'in işaret ettiği gibi (2019: 79-80), Gini katsayısı gelir dağılımı hakkında bilgi vermesine karşın, İspanya ve İngiltere örneğinde olduğu gibi, gelir dilimlerindeki payları yansıtmamaktadır. 2014 yılı OECD verilerine göre, "İngiltere ve İspanya 0,34 ile aynı Gini katsayısına sahip olmalarına karşın, İngiltere'de en zengin % 10'luk kesimin geliri en yoksul % 10'luk kesimin gelirinden 4 kat fazlayken, İspanya için bu oran 5,4 kattır".

2014 yılı OECD verilerine göre (akt. Çelik, 2019), ABD için, vergi ve transfer öncesi Gini katsayısı 0,50 iken vergi ve transfer sonrası 0,38'e düşmektedir (eşitsizlikte değişim % 23'tür). Türkiye için, bu oransal değişim 0,47'den 0,41'e doğrudur (eşitsizlikte değişim % 13'tür). AB ülkelerinde düzenleyici müdahale sonucu (vergi ve transfer harcamaları sonrası) gelir eşitsizliğindeki ortalama iyileşme % 40 dolayındadır. Çelik'in de belirttiği gibi (2019), vergi ve transfer öncesinde gelir eşitsizliği daha büyük iken, gelirin yeniden dağıtıldığı vergi ve transfer sonrası dönemde gelir eşitsizliği azalmaktadır. Bu ise piyasa gelir dağılımının kamu müdahalesiyle daha iyi bir duruma geldiğini ve dolayısıyla gelir dağılımındaki eşitsizliğin düzeltilmesinde sosyal devlet ilkesinin ve sosyal politikaların belirleyici bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 1. OECD (08 Temmuz 2021) Raporuna göre vergi öncesi ve vergi sonrası ortaya çıkan fark bakımından ülke sıralaması. (Sıralama vergi öncesi ve vergi sonrası oluşan en yüksek farktan en düşük farka doğru yapılmıştır).

	Gini Katsayısı (Vergi Öncesi)	Gini Katsayısı (Vergi Sonrası)	Fark (-)
İrlanda	0,48	0,29	0,2 (Değişim: % 40)
Belçika	0,42	0,26	0,2
Finlandiya	0,43	0,28	0,2
Fransa	0,46	0,31	0,2
Avusturya	0,43	0,28	0,1
Yunanistan	0,46	0,32	0,1
Danimarka	0,40	0,27	0,1
Portekiz	0,43	0,31	0,1
Hollanda	0,41	0,29	0,1
Almanya	0,41	0,30	0,1
İspanya	0,45	0,33	0,1
Norveç	0,39	0,27	0,1
Avustralya	0,42	0,31	0,1
OECD	0,41	0,31	0,1 (Değişim: % 24)
İtalya	0,44	0,34	0,1
İngiltere	0,46	0,36	0,1
İsveç	0,36	0,27	0,1
Kanada	0,40	0,31	0,1
İsrail	0,42	0,33	0,1
ABD	0,47	0,39	0,1 (Değişim: % 17)
Rusya	0,41	0,33	0,1

Kaynak: OECD, (2018). Not: OECD 2018 verilerinde Türkiye yer almamaktadır.

2018 yılı OECD verilerine göre, üye ülke ortalaması Gini katsayısı olarak vergi ve transferlerden önce 0,41 iken, bu oran gelir aktarımı şeklinde hükümet müdahalesi sonrası 0,31'e düşmektedir. Diğer bir deyişle, bir sosyal politika olarak aktarım mekanizması dolayısıyla, gelir dağılımındaki eşitsizlik % 24 oranında azalmaktadır. Bu durum, vergilendirme yoluyla yüksek gelirli toplum kesimlerinden düşük gelirli kesimlere gelir aktarımının sosyal eşitsizliği azaltmada belirli bir derecede etkili olduğunu göstermektedir. [Gini katsayısının 0 olması bütün hane halklarının aynı gelire sahip olması, 1 olması durumunda tek bir hane halkının tüm gelire sahip olması anlamına gelmektedir (OECD, 2021). Diğer

bir deyişle Gini katsayısının 0'a yaklaşması durumunda gelir eşişsizliği azalmakta, 1'e yaklaşması durumunda ise gelir eşişsizliği artmaktadır].

Tablo 2. OECD (08 Temmuz 2021) Raporuna Göre, 2012-2018 Yılları Arasında, Vergi ve Transfer Harcamaları Sonrası Ortaya ıkan Farka Göre lke Sıralaması. (Sıralama En Büyük Farktan En Küçük Farka Doğru Yapılmıştır).

	2012	2018	Fark
Yunanistan	0,348	0,316	-0,032
Portekiz	0,338	0,310	-0,028
İsrail	0,358	0,330	-0,028
İrlanda	0,314	0,293	-0,021
Kanada	0,318	0,309	-0,009
İspanya	0,339	0,332	-0,007
ABD	0,392	0,385	-0,007
Hollanda	0,292	0,289	-0,003
Avustralya	0,315	0,313	-0,002
OECD	0,3099	0,3096	-0,0003
Fransa	0,307	0,307	0
İsveç	0,263	0,266	0,003
Almanya	0,292	0,296	0,004
İtalya	0,335	0,340	0,005
Avusturya	0,276	0,284	0,008
Norveç	0,265	0,273	0,008
İngiltere	0,349	0,361	0,012
Finlandiya	0,260	0,275	0,015
Danimarka	0,249	0,265	0,016

Kaynak: OECD, (2021).

OECD verilerine göre her hangi bir yıl içerisinde vergi öncesi ve vergi sonrası durum arasında belirli bir fark ortaya çıkmaktadır. Ancak geçen zaman içerisinde gelir eşişsizliğindeki azalma bazı ülkelerde görece daha düşük düzeyde gerçekleşmekte, bazı ülkelerde ise eşişsizlik artmaktadır. 2012-2018 yılları arasında Yunanistan, Portekiz, İsrail ve İrlanda gibi ülkelerde Gini katsayısı bakımından gelir eşişsizliğinde fark edilir bir azalma görülürken, İngiltere, Finlandiya ve Danimarka gibi ülkelerde gelir eşişsizliğinde, oransal olarak, daha büyük artış gerçekleşmiştir. Ancak burada belirtmeliyiz ki, oransal artışlara karşın, İsveç, Norveç, Finlandiya ve Danimarka'da gelir eşişsizliği daha düşük düzeyde seyretmektedir. OECD gelir eşişsizliği ortalaması ise Gini katsayısı olarak 2012 yılında 0,3099 iken, 0,0003'lk bir iyileşmeyle, 2018'de 0,3096 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3. Avrupa Birliği lkelerinde 2011-2022 Yıllarına Göre Gelir Dağılımı Eşişsizliği (P80/P20: En st % 20'lik Toplum Kesiminin Gelirinin, En Alt % 20'lik Toplum Kesiminin Gelirine Oranı).

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Portekiz	5,82	5,97	6,33	6,63	6,35	6,02	5,88	5,22	5,14	4,99	5,65	5,01
İrlanda	4,68	4,83	4,83	4,99	4,58	4,56	4,76	4,32	4,05	4,06	3,79	4,03
İspanya	6,65	6,98	6,76	7,47	7,63	7,25	7,18	6,46	6,35	5,99	6,45	5,81
Holl.	3,82	3,71	3,67	3,91	4,00	4,12	4,20	4,28	4,11	4,40	4,06	4,10
Fransa	4,62	4,51	4,50	4,19	4,22	4,27	4,34	4,25	4,31	4,65	4,72	4,94
İsveç	4,06	4,10	4,12	4,31	4,25	4,34	4,40	4,31	4,52	4,30	4,25	4,47
Almanya	4,60	4,40	4,80	5,37	5,04	4,73	4,62	5,26	4,89	4,99	5,08	4,41
İtalya	6,19	6,09	6,38	6,29	6,32	6,85	6,34	6,55	6,35	5,97	6,04	5,71
Avust.	4,12	4,22	4,12	4,16	4,12	4,19	4,44	4,10	4,20	4,16	4,11	4,27
Norveç	3,34	3,32	3,35	3,52	3,64	3,83	4,09	3,93	3,98	3,86	:	:

İng.	5,42	5,14	4,78	5,19	5,46	5,25	5,61	5,83	:	:	:	:
Finland.	3,75	3,68	3,59	3,67	3,63	3,68	3,64	3,78	3,80	3,83	3,66	3,84
Dan.	4,09	4,08	4,17	4,18	4,27	4,22	4,38	4,33	4,19	4,20	4,17	4,22
AB-27	5,21	5,21	5,33	5,52	5,52	5,45	5,28	5,29	5,17	5,07	5,18	:
AB-28	5,24	5,20	5,26	5,48	5,51	5,43	5,33	5,36	5,25	:	:	:
Türkiye	9,64	9,45	8,79	8,41	8,73	8,81	8,86	8,75	8,47	9,14	9,01	:

Kaynak: Eurostat, (2023).

Avrupa Birliği (eurostat, 2023) verilerine göre tabloda görüldüğü gibi, 2011'den 2020 yılına uzanan süreçte en zengin % 20 ile en yoksul % 20'lik dilim arasındaki fark, AB-28 Ortalaması olarak, 2011'de 5,24'den, 2015'te en yüksek seviyesi olan 5,51'e yükselmiş ve 2016 yılından itibaren dalgalı bir seyirle beraber 2019'da 5,25 olarak gerçekleşmiştir. Diğer bir deyişle AB-28 ülkelerinde ortalama olarak en zengin % 20'lik toplum kesiminin geliri en yoksul % 20'lik kesiminin gelirinden, 2011 yılında 5,24 kat fazlayken, bu oran 2019'da 5,25 kata yükselmiştir. Ancak bu oranlar AB-27 ortalaması olarak 2011'de 5,21 iken, 2014 ve 2015 yıllarında 5,52'ye kadar yükselmiş, sonraki yıllarda düşüşle birlikte 2020'de 5,07, 2021'de 5,18 olarak gerçekleşmiştir.

Avrupa birliği verilerine göre Türkiye'de en zengin % 20 ve en yoksul % 20 arasındaki fark 2011 yılında 9,64 kat iken, 2019'da 8,47 kata düşmüştür. Ancak pandemiyle birlikte bu oran artarak 2020'de 9,14, 2021'de 9,01 olarak gerçekleşmiştir. TÜİK verilerine göre ise bu oranlar 2011 yılı için 8,0, 2019'da 7,4, 2020'de 8,0' ve 2021'de 7,6 dır (Güncel TÜİK verilerine göre bu oran, 2022 yılında 8,0 olarak gerçekleşmiştir).

AB verilerine göre, Türkiye'nin de yer aldığı 34 Avrupa ülkesi kapsamında gelir dağılımının durumu, bir gelir eşitsizliği ölçüsü olan Gini Katsayısı ile ifade edilirse, 2020 yılı itibarıyla Türkiye Avrupa'da 0,434'le [Bu değer aynı yıl TÜİK verilerine göre 0,410'dur] en yüksek Gini katsayısı değerine, diğer bir deyişle Avrupa ülkeleri arasında en yüksek gelir eşitsizliği değerine sahiptir. Slovakya ise 0,209'la en düşük Gini katsayısı değerine sahiptir. Dolayısıyla Slovakya Avrupa'da en eşitlikçi toplum olarak görünmektedir (the most egalitarian society). 34 Avrupa ülkesinin ortalama eşitsizlik değeri 0,228 iken, bu değer 27 AB ülkesi için ortalama olarak 0,308'dir (Statista, 2023).

Bir sosyal politika olarak vergi ve transfer harcamaları gelir eşitsizliğini azaltmada görece bir etkiye sahip olmasına karşın, toplum kesimleri arasındaki gelir uçurumu sorunu karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu durum, bazı ülkelerde ilerleme sağlanmakla birlikte, büyük bölümünü Avrupa ülkelerinin oluşturduğu OECD ülkelerindeki yoksulluk konusunda da benzerlik göstermektedir.

Tablo 4. 08 Temmuz 2021 OECD raporuna göre, 2012-2018, vergi ve transfer harcamaları sonrası görece yoksulluk oranı.

	2012	2018
ABD	% 17,20	% 17,80
İsrail	% 18,40	% 16,90
Kore	% 17,50	% 16,70
Meksika	% 18,90	% 16,60
Şili	% 16,80	% 16,50
İspanya	% 14,10	% 14,20
İtalya	% 13,00	% 13,90
Avustralya	% 14,00	% 12,40
Yunanistan	% 14,90	% 12,10
Kanada	% 13,30	% 11,80
İngiltere	% 10,50	% 11,70
OECD	% 11,39	% 11,17
Almanya	% 8,40	% 10,40

Portekiz	% 13,00	% 10,40
Avusturya	% 9,60	% 9,40
İrlanda	% 9,40	% 9,00
İsveç	% 8,60	% 8,90
Fransa	% 8,50	% 8,50
Norveç	% 8,10	% 8,40
Hollanda	% 6,90	% 8,30
Finlandiya	% 6,50	% 6,50
Danimarka	% 5,40	% 6,10
Brezilya	% 21	% 21

Kaynak: OECD, (2021).

OECD lkelerinde 2012’den 2018’e uzanan süreçte, vergi ve transfer harcamaları sonrası, grelı yoksulluk oranında ortalama olarak büyük bir değişim gözlemlenmemektedir. OECD grelı yoksulluk ortalaması 2012 yılında % 11,39 iken, bu oran 2018’de % 11,17’ye düşmüştür. Tablodan anlaşılacağı üzere Brezilya, ABD, İsrail, Kore, Meksika ve şili gibi bazı ülkelerde yoksulluk oranı görece daha yüksek, İsveç, Fransa, Norveç, Hollanda, Finlandiya ve Danimarka gibi kimi ülkelerde yoksulluk oranı görece daha düşük düzeydedir. Bu süreçte İsrail, Meksika, Avustralya ve Kanada gibi bazı ülkelerde grelı yoksulluk oranı düşerken, İngiltere, Almanya ve Hollanda gibi kimi ülkelerde bu oran yükselmiştir. Diğer yandan Fransa, Finlandiya ve Brezilya’da grelı yoksulluk oranında bir değişim yaşanmazken bazı ülkelerde görece kk oranlarda yükselme veya düşme geekleşmiştir.

Klasik ekonomi ve mali görüşe göre, ekonomik alana bir devlet müdahalesi beklentilere katkı sağlamayacaktır. Fonksiyonel mali yaklaşıma göre ise iktisadi araçlarla birlikte bir devlet müdahalesi sosyal ve ekonomik etki meydana getirecektir. Gelir eşişsizliğinin bütünüyle piyasa koşullarına bırakılması ‘‘piyasa başarısızlığı’’na yol açmaktadır. Bu nedenle eşişsizliği azaltıcı yönde kamu müdahalesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır. Devletin piyasaya müdahalesi ise maliye politikası kapsamındaki kamu harcamaları ve vergiler vasıtasıyla geekleşmektedir (Dibo, 2022).

Bu bağlamda, Dibo (2022) her iki yaklaşımın da geçerli olabileceğine işaret ederek, belli bir seviyeye kadar sosyal transfer ve/veya vergilerin arttırılması durumunda eşişsizliğin azaldığını, ancak 20 OECD ülkesini kapsayan 2004-2017 dönemi veri analizinin ortaya koyduğu gibi, transfer harcamalarının milli gelir içindeki payının belirli bir seviyenin üzerine çıkması durumunda ise tersine bir sonucun meydana geldiğini belirtmektedir. Dibo’nun işaret ettiği gibi (2022), söz konusu ülkelerde sosyal harcamaların milli gelir içindeki payının % 26,5 eşiğini aşması durumunda, popülist politikalar sonucunda kamu mali disiplininde bozulma ve işsizlik gibi olumsuzlukların ortaya çıkması nedeniyle, en düşük yüzde yirmilik gelir grubunda yer alanların toplam millı gelirden aldıkları pay azalmakta, dolayısıyla gelir eşişsizliği artmaktadır. Vergi uygulamalarının eşişsizliği azaltıcı etkisi ise vergi gelirlerinin milli gelire oranı olarak %23, 82 eşiğinden sonra ortaya çıkmaktadır.

Sosyal politikalar ile reel ekonomi arasında bir çelişki olduğu söylenebilir. Bir yandan, mevcut ekonominin yol açtığı olumsuzluklar gelir eşişsizliğini azaltıcı sosyal politikalar üzerinden telafi edilmeye çalışılırken, diğer yandan, ekonomik sistem de kendi işleyiş koşullarını politik alana dayatmaktadır. Diğer bir deyişle, sosyal politikalar mevcut ekonomik sisteme işlerlik kazandırarak onun devamlılığını sağladığı olde, ekonomik koşullar da sosyal adaletsizliği üretmeye devam etmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de TÜİK verilerine göre, medyan (ortanca) gelirin % 50’si bakımından, 2011 – 2022 yılları arası grelı yoksulluk oranı (%).

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
16,1	16,3	15,0	15,0	14,7	14,3	13,5	13,9	14,4	15,0	14,4	14,4

Kaynak: TÜİK,(2020, 2023).

Burada grelı yoksulluk oranı, eşişdeğer hane halkı kullanılabilir fert medyan (ortanca) gelirin yüzde ellisi olt alınarak hesaplanmış olup, bu değer 2022’de yıllık 35 bin 493 TL olan medyan gelirin

% 50'sine karşılık gelen 17 bin 747 TL'dir. Dolayısıyla 2022 yılı itibarıyla yıllık 17 bin 747 TL ya da aylık 1, 479 TL temel alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre Türkiye'de yoksul sayısı 12 milyon kişidir (Bakır, 09 Mayıs 2023). Tabloda görüldüğü gibi Türkiye'de göreceli yoksulluk oranı, diğer bir deyişle toplumun genel düzeyine göre belli bir sınırın altında gelire sahip olan kişilerin oluşturduğu yoksulluk oranı 2011 yılında % 16,1 iken, 2017'de en düşük seviye olan % 13,5'e kadar inmiş, ancak sonraki yıllarda yükselişe geçerek 2022'de % 14,4 olmuştur.

6. OECD ÜLKELERİ KAMU SOSYAL HARCAMALARI

OECD Kasım 2020 raporuna göre, 2019 yılı itibarıyla, son on yılın üzerinde bir zaman içerisinde, OECD çapında, kamu sosyal harcamalarının ulusal gelire (GDP) oranı, yavaşça, ortalama olarak % 20'ye düşmüştür. 2017/19 yılları itibarıyla kamu sosyal harcamalarının ulusal gelire oranının en yüksek olduğu ülke % 33,1 ile Fransa'dır. Ulusal gelirlerinin (GDP) % 25'inden daha fazlasını kamu sosyal harcamalarına ayıran ülkeler, Fransa'yı takiben sırasıyla Finlandiya (% 29,6), Danimarka (%29,2), Belçika (% 28,7), İtalya (% 27,6), Avusturya (%27,3), İsveç (% 26), Almanya (% 25,4) ve Norveç'tir (% 25,2). Ulusal Gelirlerinin (GDP) % 15'inden daha azını kamu sosyal harcamalarına ayıran ve sonlarda bulunan ülkeler ise sırasıyla İrlanda (% 14,2), Kolombiya (% 13,1), Türkiye (% 12,1), Şili (% 11,4), Kore (% 10,8) ve Meksika (% 7,5) şeklindedir (OECD, 2020).

Bu süreçte tüm dünyada Covid-19 salgını patlak vermiş ve pandemi dolayısıyla, OECD ülkelerinde sosyal harcamalarının ulusal gelire oranı (GDP) ortalama olarak 2019'da % 20'den, 2020'de % 23'e yükselmiştir. Bu dönemde sosyal harcamalardaki artış sağlık, işsizlik ve nakit yardım programları dolayısıyla gerçekleşmiştir. Ancak bu oran pandemi sonrası ekonomik iyileşmeyle birlikte 2022'de % 21'e düşmüştür (OECD, 2020).

Kamu sosyal harcamalarına rağmen bütün dünyada zengin ve yoksul arasındaki gelir uçurumu artmaktadır. OECD verilerine göre 1980'lerde OECD ülkelerinde en zengin % 10'un ortalama geliri en yoksul % 10'un ortalama gelirinin 7 katı iken, son yıllarda -OECD 2015- bu oran, 30 yılın en yüksek seviyesi olan, 9,6 kata yükselmiştir. Ekonomilerde *teknolojinin artan rolü* (teknoloji eski meslekleri yok etmekte ve yeni meslekler üretmektedir. Böylelikle daha kalifiye işçiler daha değerli hale gelirken, daha az kalifiye işçilerin ve kimi orta sınıfın meslekleri ortadan kalkmaktadır) ve *küreselleşme etkisiyle* (yatırım, ticaret, bilgi ve teknoloji akışı dolayısıyla küresel ekonomi daha entegre hale gelmektedir) birlikte *dengenin emekten sermaye gruplarına doğru kayması* (gelirin daha büyük bölümü sermaye sahiplerine giderken, çalışanların eline daha azı geçmektedir) gelir eşitsizliğinin başlıca nedenleridir. Küreselleşmeyle birlikte, 1980'lerde OECD ülkelerindeki ekonomik faaliyetlerin yirmide biri doğrudan yabancı yatırımı iken, bu oran günümüzde % 50 dolayındadır. Bu süreçte aynı zamanda yarı-zamanlı işlerde artış yaşanmış, iş verme ve işten çıkarmalar ("hire and fire") kolaylaşmıştır. Göstergeler ulusal gelirden sermayenin aldığı pay artarken, emeğin aldığı payın azaldığını ortaya koymaktadır ve bu trend günümüzde küresel bir durumdur. 1990'ların başında OECD ülkelerinde emeğin payı % 66,1 iken, 2000'lerin sonunda % 61,7'ye düşmüştür. Eşitsizliğin bir diğer nedeni ise devletin rolündeki değişimdir. Bu süreçte düzenlemeci uygulamalarda azalma ve daha az yeniden dağıtım eğilimi öne çıkmıştır. Diğer yandan yoksullukla mücadelede iş ya da meslekler temel ve anahtar faktör olup, bunun yanı sıra vergi ve transfer harcamaları da gelirin ve zenginliğin yeniden dağıtımında dikkate alınması gereken etkenlerdir (OECD, 2015).

7. TÜRKİYE'DE KAMU SOSYAL HARCAMALARI

2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'na göre sosyal yardımlardan faydalanan toplam hane sayısı 2019 yılında 3 milyon 282 bin dolayındayken, bu sayı 2020 yılında 6 milyon 630 bin dolayına yükselmiştir (T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2022).

Tablo 6. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı verilerine göre, 2004-2022 yılları arasında Kamu Kesimi Sosyal Harcamalarının (%) olarak GSYH'ya oranları

YIL	EĞİTİM %	SAĞLIK %	SOSYAL KORUMA %	TOPLAM %
2004	3,1	3,8	6,7	13,6
2005	3,1	3,6	7,0	13,6
2006	2,9	3,8	7,1	13,8
2007	3,0	3,9	7,1	14,0

2008	3,2	4,1	6,9	14,2
2009	3,7	4,8	7,9	16,4
2010	3,8	4,3	8,0	16,1
2011	3,7	4,0	7,8	15,5
2012	3,8	3,9	8,1	15,8
2013	3,8	3,8	8,0	15,6
2014	3,9	3,8	8,0	15,6
2015	3,9	3,7	8,2	15,7
2016	4,1	3,8	9,0	16,9
2017	3,8	3,7	8,4	15,9
2018	3,8	3,6	9,0	16,3
2019	3,8	3,8	9,5	17,1
2020	3,4	4,1	10,1	17,6
2021	3,3	4,0	8,6	15,9
2022	3,3	3,9	8,3	15,4

Kaynak: T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2022).

Bu tabloda söz konusu olan Kamu Kesimi Sosyal Harcama kalemleri sırasıyla şu şekildedir; *eğitim, sağlık ve sosyal koruma* (emekli aylıkları ve diğer harcamalar, sosyal yardım ve primsiz ödemeler yani sosyal güvenlik primi ödemeden, 65 yaş aylığı ve engelli aylığı gibi devletçe sağlanan gelir, doğrudan gelir desteği ödemeleri). Tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye’de *eğitim* alanındaki kamu harcamalarının GSYH’ya oranı 2004’te % 3,1’den 2016’da %4,1 ile en yüksek seviyeye ulaşmıştır. Ancak, Covid-19 pandemisinin etkin olduğu yıllarda düşüşe geçerek 2022’de 3,3 olarak gerçekleşmiştir.

Sağlık harcamalarının ise dalgalı bir seyir izlemekle birlikte pandemi döneminde arttığı görülmektedir. Sağlık harcamalarının GSYH’ya oranı 2004’te 3,8’den 2020’de 4,1’e yükselmiş ve 2022’ye gelindiğinde 3,9 olarak gerçekleşmiştir.

Sosyal Koruma harcamalarının alt kalemleri arasında bulunan ve ağırlıklı bölümü oluşturan Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar kısmının GSYH’ya oranı 2004’te % 6,1 iken, bu oran 2021 yılında (gerçekleşme tahmini) % 7,7 olup, 2022 yılı için (program) % 7,2’dir. Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemelerin GSYH’ya oranı 2004’te % 0,3 iken, bu oran 2020 yılında % 1,2’ye yükselmiş olup, 2021 ‘de (gerçekleşme tahmini) % 0,9 ve 2022 yılı için (program) % 0,9’dur. Doğrudan Gelir Desteği Ödemelerinin GSYH’ya oranı ise 2004 yılında % 0,4 iken, düşüş eğilimiyle birlikte 2020’de % 0,1 şeklinde gerçekleşmiştir. Bu oran 2021’de (gerçekleşme tahmini) % 0,1 ve 2022 yılı için % 0,1’dir.

Toplamda ise Türkiye’de kamu sosyal harcamalarının GSYH’ya oranı 2004 yılında % 13,6 iken, bu oran 2020’de en yüksek seviye olan % 17,6’ya yükselmiş, ancak sonraki yıllarda, Covid-19 pandemisinin etkilerinin azalmaya başlamasıyla birlikte düşüşe geçmiştir (2022 yılı için “program” % 15,4’tür). Bu sonuçlara göre, Türkiye’de 2004’ten 2022’ye kamu sosyal harcamaları artmıştır.

Dayar ve Akıncı (2020), Türkiye’de 1987-2016 yılları arasını kapsayan çalışmalarında, kamu sosyal transfer harcamalarının gelir eşişsizliği üzerinde düzeltici bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan çalışmada kamu sosyal transfer harcamaları ile Gini katsayısı arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu tespit edilmiş, bu durum ise transfer harcamalarının Gini katsayısı üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma sonucunda, uzun dönem Gini katsayısı incelenerek, transfer harcamalarında gerçekleşecek % 1’lik artışın Gini katsayısında % 0,5’lik bir azalmaya neden olacağı tespit edilmiştir. Böylelikle bu çalışmada, kamu sosyal transfer harcamalarının gelir eşişsizliğini azaltarak daha adaletli bir gelir dağılımına katkı sunacağı istatistiksel olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte 1994, 2000 ve 2008 yıllarındaki ekonomik krizlerin yol açtığı işsizlik artışı ve gelir kaybı gibi olumsuz gelişmeler dolayısıyla, söz konusu kriz dönemlerinde gelir dağılımında fark edilir dalgalanmalar gerçekleşmiştir.

8. BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMI

1980 yılından 2020’lere kadar dünyada kişi başına ortalama gelir 1980’de 2.860 Dolardan 2000 yılında 5.670 Dolara yükselmiş ve sonraki süreçte 2022’ye gelindiğinde 12.880 Dolara ulaşmıştır. 1980’den 2022’ye uzanan bu dönemde ülke bazlı ulusal gelir düzeyleri çeşitli oranlarda artış göstermiştir. Aşağıdaki tablo belli başlı ülkelerin, ekonomik büyümenin bir sonucu olarak, kişi başına ulusal gelirlerindeki değişimi göstermektedir.

Tablo 7. (1980-2022) Bazı Ülkelerin Dolar Cinsinden Kişi Başına Ulusal Gelir Ortalaması.

	1980	2000	(2021)	2022
ABD	12.550	36.310	(70.160)	76.350
(AB) Avrupa Birliği	8.100	16.947	(38.411)	
Rusya		1.900		15.440
Çin	307	951		12.810
Hindistan	272	450		2.380
G. Kore	1.710	12.260		32.250
Türkiye	2.130	4.240		10.620
Dünya Ortalaması	2.860	5.670		12.880

Kaynak: Dünya Bankası, (2023). IMF, (2021). (AB) Avrupa Birliği verileri Dünya Bankası'ndan alınmıştır. Diğer veriler IMF'den alınmıştır.

Bu sayılar, 1980'den 2022'ye uzanan süreçte kişi başı ulusal gelirin dünya genelinde arttığını göstermektedir. Ancak eşitlikçi bir gelir dağılımı, en az, ekonomik büyüme kadar bir öneme sahiptir.

Şenses'in belirttiği gibi (2006), başta Çin ve G. Kore olmak üzere birçok ülkede ekonomik büyüme yoksulluğun azaltılmasına katkı sağlamıştır. Hindistan'da 1978/79-1990/1991 döneminde kırsal yoksullukta düşüş gözlemlenmiş, ABD'de 1964-1987 döneminde büyüme ve sosyal transferler dolayısıyla yoksulluğun azaltılmasında olumlu gelişmeler yaşanmıştır. Fakat ABD'de 1970'li ve 1980'li yıllarda imalat sanayinde gerileme ve gelir dağılımındaki bozulma nedeniyle bu etki azalmıştır. G. Kore'de 1965-1980 döneminde hızlı büyüme gerçekleşmiş ve istihdam artışı, ücret farklılıklarının düşük düzeyde tutulması ve daha eşitlikçi bir gelişmeyle birlikte yoksulluk azalmıştır. Ancak, 1980'leri takip eden süreçte çalışanlar arasında ücret farkının artması nedeniyle gelir dağılımı bozulmaya başlamıştır.

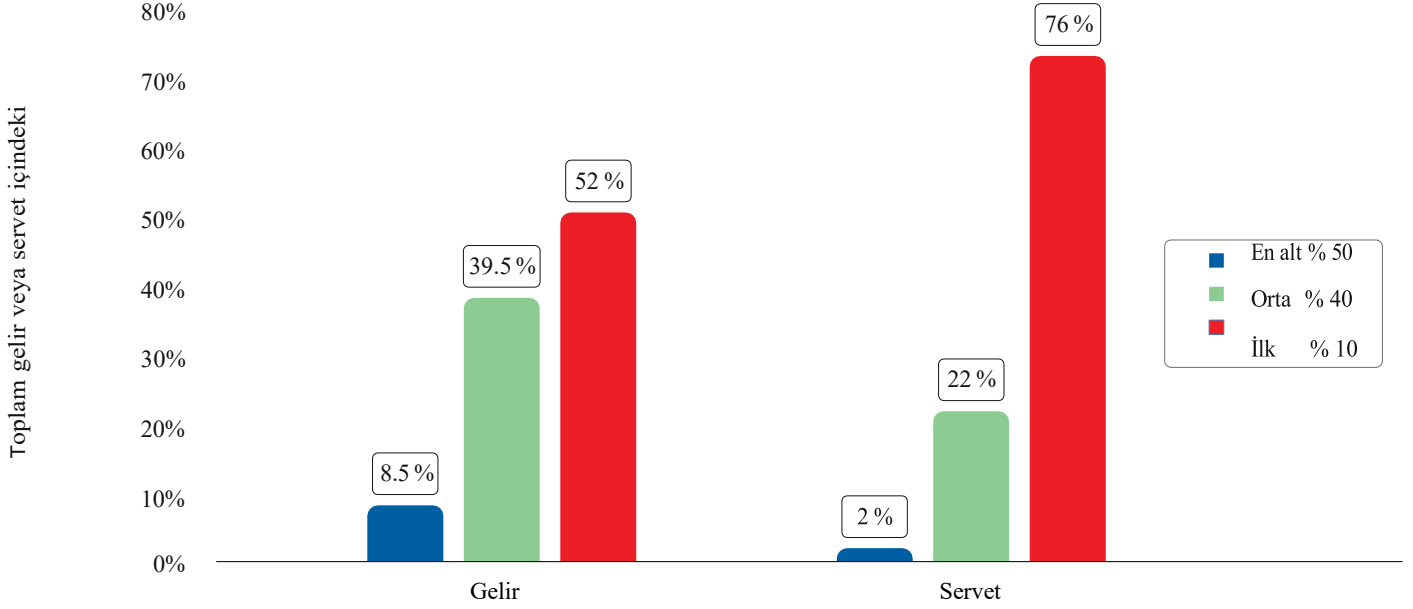
Şenses (2006: 150-151), *büyüme sürecinde gelir dağılımının hangi yönde değiştiği* konusuna işaret ederek, “büyüme sürecinde eşitsizliğin önce artması, belirli bir kişi başına gelir düzeyine erişildikten sonra ise azalmasını öngören Kuznets hipotezi” nin birçok durumda doğrulanmadığını söylemektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar farklı sosyo-ekonomik koşullara sahip ülkelerde farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Dolayısıyla, gelir dağılımında büyümenin yanı sıra ücret seviyesi, ücret dengesizliği ve işsizlik gibi faktörlerin de dikkate alınması gerekmektedir.

Bu bağlamda Şenses (2006), ABD'de çeşitli dönemlerde yapılmış bazı araştırmalara referansla, bu çalışmaların sonuçlarını şu şekilde aktarmaktadır: ABD'de eyaletler ölçeğinde yapılan bir araştırma (Azam ve Redmon, 1993. Akt. Şenses, 2006: 151-152), “yoksulluk oranı açısından gelir dağılımının eşitlik derecesinin ortalama gelir kadar önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır”. ABD'de yapılan bir diğer araştırmaya göre (Blank ve Card, 1993. Akt. Şenses, 2006), 1950-1980 yılları arasında işsizlik oranında bir puanlık azalma yoksulluk oranında da bir puanlık azalmayı sağlamaktadır. Böylelikle bu çalışma medyan (ortanca) ücret, ücretlerde standart sapma ve işsizlik oranı ile yoksulluk arasında ilişki olduğunu göstermiş olmaktadır. Diğer yandan, 1980'lerdeki hızlı istihdam artışıyla birlikte işsizlik oranında dört puanlık bir düşmeye rağmen, ortalama ücretlerin düşük olması, ücretler arası farkın artması ve gelir dağılımının bozulması nedeniyle, yoksulluk seviyesindeki azalma “çok ılımlı” düzeyde kalmıştır.

9. KÜRESEL GELİR VE SERVET DAĞILIMI

Gelir dağılımı üzerine yapılan araştırmalarda gelir eşişsizliğinin yanı sıra servet eşişsizliği konusu da önem kazanmaya başlamıştır. Dünya genelinde ekonomik eşişsizliklere bakıldığında, gelir dağılımındaki eşişsizliğe oranla servet dağılımındaki eşişsizliğin daha derin olduğu görölmektedir.

Grafik 1. Küresel Gelir ve Servet Eşişsizliği, 2021

Kaynak: Dünya Eşişsizlik Laboratuvarı, (2022). Bu Grafik “Dünya Eşişsizlik Raporu 2022”den Alınmıştır.

Grafik 1’de gösterildiği üzere, koordinatörleri arasında T. Piketty’nin de bulunduğu Dünya Eşişsizlik Laboratuvarı (World Inequality Lab) tarafından hazırlanan Dünya Eşişsizlik Raporu (2022: 4), çok yüksek seviyelerde bulunan *küresel gelir* eşişsizliği ve *servet* eşişsizliği hakkında şu bilgileri paylaşmaktadır;

2021 yılında ortalama bir yetişkin birey, yılda 23.380 Dolar kazanıyor ve 102.600 Dolara sahip. Ancak bu ortalamalar hem ölkeler arasındaki hem de ölkeler içerisindeki geniş eşişsizlikleri maskeliyor. Küresel nüfusun en zengin % 10’u şu anda küresel gelirin % 52’sini alırken, nüfusun en yoksul yarısı bunun ancak % 8,5’ini kazanıyor. Orta % 40’lık kesim ise küresel gelirin % 39,5’ini kazanmaktadır.

Atkinson (2015: 158), Piketty’nin, r : kar oranı ve g : büyüme oranı olmak üzere, $(r > g)$ formölüne referansla, “Kar oranı büyüme oranına göre yüksek olduğunda, servet, birikim yoluyla ulusal gelirden daha hızlı artabilir” demektedir. Bu durum, aynı raporda şu şekilde ortaya konmaktadır;

Küresel servet eşişsizlikleri ise gelir eşişsizliklerinden daha çarpıcı. Küresel nüfusun en yoksul yarısı neredeyse hiçbir servete sahip değil ve toplam zenginliğin ancak % 2’sini elinde bulunduruyor. Buna karşılık, dünya nüfusunun en zengin % 10’nu küresel servetin % 76’sına sahip bulunmaktadır. Orta % 40’lık kesim ise küresel servetin % 22’sine sahiptir.

Bu veriler küresel eşişsizliği göstermektedir. Bununla birlikte, 1980’den 2020’ye uzanan süreçte ölkelerin en zengin % 10’unda yaşayan bireylerin ortalama gelirleri ile diğer ölkelerin en yoksul % 50’sinde yaşayanların ortalama gelirleri arasındaki fark 1980’de 53 kat iken, 2020’de 38 kata düşmüştür. Diğer yandan ölkeler içindeki eşişsizlik bakımından belirtmek gerekirse ölkelerdeki en üst % 10 ile en alt % 50’lik kesim arasındaki gelir farkı 8,5 kattan 15 kata yükselmiştir.

Buradan anlaşılacağı üzere, ölkeler içindeki gelir eşişsizliği artarken, ölkeler arasındaki gelir eşişsizliği, gelişmekte olan ölkelerdeki ekonomik büyüme dolayısıyla, azalmıştır. Yine de, 2020 yılı itibarıyla, küresel gelir farkı dikkat çekici düzeyde bulunmaktadır. Bu bağlamda ayrıca belirtmek gerekirse, Eğilmez’in (2021), IMF 2021 Ekim ayı raporundan aktardığı gibi, küresel ölçekte, gelişmiş ekonomiler ve gelişmekte olan ekonomiler bakımından gelir dağılımı eşişsizliği şu şekildedir; toplam

196 ülke arasında gelişmiş 40 ülke dünya nüfusunun % 14'üne sahip olmasına karşın dünya gelirinin % 42'den fazlasını elde etmekte ve dünya ihracatının % 63'ünü gerçekleştirmektedir. Diğer 156 ülke dünya nüfusunun % 86'sına sahip olmasına karşın dünya gelirinin % 57,5'ini almakta ve dünya ihracatının % 37'sini gerçekleştirmektedir. Bu durum, uluslar arası ticaret dengesizliğinin küresel gelir dağılımı üzerindeki etkisini göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

2022 Dünya Eşitsizlik Raporu'na göre, bölgesel boyutta da gelir dağılımı değerleri farklılaşmaktadır. Bu bağlamda en eşit bölge Avrupa iken, en eşit olmayan bölge Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dır (Sahraaltı Afrika, Latin Amerika gelir eşitsizliği bakımından bu bölgeyle benzer değerlere sahiptir). Avrupa'da en zengin % 10'luk kesim ulusal gelirin % 36'sını, en alt % 50'lik kesim gelirin % 19'unu ve orta % 40'lık kesim gelirin % 45'ini alırken, Latin Amerika'da en zengin % 10'luk kesim ulusal gelirin % 55'ini, en alt % 50'lik kesim gelirin % 10'unu ve orta % 40'lık kesim gelirin % 35'ini elde etmektedir.

Servet eşitsizliği bağlamında belirtmek gerekirse, 2021 yılı itibarıyla servet eşitsizliği bakımından Avrupa'da en zengin % 10, toplam servetin % 58'ine, en alttaki % 50, toplam servetin % 4'üne ve orta % 40'lık kesim toplam servetin % 38'ine sahiptir. Dünya genelinde ise en zengin % 10 toplam hane halkı servetinin % 60-80'ine sahipken, en yoksul % 50 servetin % 5'inden daha azına sahiptir (World Inequality Lab, 2022).

Rapora göre Türkiye'de 2021 yılı itibarıyla en zengin % 10 ulusal gelirin % 54,5'ini alırken, en alt % 50 gelirin % 11,9'unu almaktadır. Servet dağılımı bakımından ise en zengin % 10, servetin % 67,5'ine, en alt % 50 ise servetin % 3,7'sine sahiptir (World Inequality Lab, 2022).

Oxfam 2022 raporuna göre, Covid-19 pandemisinin ilk iki yılı boyunca, en zengin 10 kişi servetini 700 milyon Dolardan 1,5 milyar Dolara çıkararak ikiye katladı (saniyede 15 bin Dolar ya da diğer bir deyişle günde 1,3 milyar Dolarlık kazançla). Diğer yandan tüm insanlığın % 99'nun geliri düşerek, 160 milyondan fazla insan daha yoksulluğa sürüklenmiştir (Oxfam, 2022).

Piketty, COVID-19 pandemisiyle birlikte, Avrupa'nın eşitsizliği azaltmaya yönelik ekonomi ve vergi politikalarında değişimi kapsayan bir fırsata sahip olduğunu söyleyerek, büyük boyutlara ulaşan kamu borcunu kimin ödeyeceğini sormaktadır. Çözüm yeri olarak ise Avrupa tarihini işaret etmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında 1950'li yıllarda birçok ülkede çok yüksek servet sahibi kimseleri de kapsayan, artan oranlı vergi sistemiyle birlikte, kamu borcunun azaltılmasına imkan sağlayan yöntemlere başvurulmuştur. Bu bağlamda, Almanya'da 1952-1960 döneminde kademeli servet vergisi sistemi uygulanmış ve Alman hazinesine aktarılan büyük miktarlardaki kaynaklarla kamu borcunun azaltılmasının yanı sıra kamu yatırımları ve kamu altyapısının karşılanması bakımından da çok büyük bir başarı elde edilmiştir. Piketty, gelecekte de bu politikaya benzer "bir şey" bulunabileceğini, fakat ülkelerin bunu tek başına yapamayacağını belirterek, bunun için ortak vergi politikalarının gerekli olduğunu söylemektedir. Bu doğrultuda dayanışma adına, "daha fazla kazananlardan ve daha fazla varlığa sahip olanlardan daha fazlası istenebilir" (İktisat ve Toplum, 2020).

10. TÜRKİYE'DE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GELİR DAĞILIMINDA DEĞİŞİMİN SEYRİ

Bir ülkede vergi ve kamu sosyal harcamalarının gelir dağılımı üzerinde düzeltici bir etkiye sahip olması, sosyal politika açısından beklenen bir durumdur. Tablo 8'de Türkiye'deki gelir dağılımı hem oransal hem de Gini katsayısı olarak birlikte gösterilmiştir. Ayrıca, sosyal transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi bakımından, Gini katsayısı değerleri transfer harcamaları öncesi ve sonrası değerler olarak ayrı ayrı gösterilerek, gelir dağılımındaki değişim oransal olarak belirtilmiştir.

Tablo 8. TÜİK Verilerine Göre 2006-2022 Yılları Arası Türkiye'de Gini katsayısına göre ve % 10 - % 20'lik Dilimler Bakımından Gelir Dağılımı.

	En Zengin % 10	En Yoksul % 10	Fark	En Zengin %20	En Yoksul %20	Fark	Gini K.	Gini K. (Sosyal Transfer Gelirleri Öncesi)	Fark (%)
2006	32,5	1,8	17,7	48,4	5,1	9,6	0,428	0,465	%7,9
2007	31,6	2,2	14,4	46,9	5,8	8,1	0,406	0,441	%7,9

2008	30,9	2,2	14,0	46,7	5,8	8,1	0,405	0,441	%8,1
2009	32,2	2,1	15,6	47,6	5,6	8,5	0,415	0,453	%8,3
2010	30,9	2,2	13,9	46,4	5,8	7,9	0,402	0,447	%10,1
2011	31,3	2,2	14,4	46,7	5,8	8,0	0,404	0,448	%9,8
2012	31,1	2,2	14,2	46,6	5,9	8,0	0,402	0,447	%10,1
2013	31,3	2,3	13,6	46,6	6,1	7,7	0,400	0,451	%11,3
2014	30,3	2,4	12,6	45,9	6,2	7,4	0,391	0,446	%12,3
2015	31,0	2,3	13,3	46,5	6,1	7,6	0,397	0,454	%12,6
2016	32,0	2,4	13,6	47,2	6,2	7,7	0,404	0,465	%13,1
2017	32,5	2,4	13,4	47,4	6,3	7,5	0,405	0,468	%13,5
2018	32,6	2,4	13,7	47,6	6,1	7,8	0,408	0,473	%13,7
2019	31,2	2,4	13,0	46,3	6,2	7,4	0,395	0,463	%14,7
2020	32,5	2,2	14,6	47,5	5,9	8,0	0,410	0,470	%12,8
2021	31,5	2,3	13,7	46,7	6,1	7,6	0,401	0,482	%16,8
2022	33,2	2,3	14,2	48,0	6,0	7,9	0,415	0,487	%14,8

Kaynak: TÜİK, (2021, 2023). Tablo TÜİK verileri kullanılarak oluşturulmuştur.

Tablodan anlaşılacağı üzere Türkiye’de 2006 yılında en zengin % 10’luk kesim gelirin % 32,5’ini alırken, 2007’de gelirin % 31,6’sını almıştır. Bu oran 2014’de % 30,3’e kadar düşmüş, fakat sonraki yıllarda artarak 2022’de % 33,2’ye yükselmiştir. En zengin % 10 ile en yoksul % 10 arasındaki fark 2006’da 18 kat iken, 2007’de 14,4 kata düşmüştür. Bu oran 2014’de 12,6 kata kadar gerilemiş, ancak sonraki yıllarda artarak 2022’de 14,4 olarak gerçekleşmiştir.

Aynı araştırma verilerine göre, Türkiye’de en zengin % 20’lik toplum kesiminin toplam gelirden aldığı pay 2006’da % 48,4 iken, 2007’de % 46,9’a düşmüştür. Bu oran 2014’te % 45,9’a kadar gerilemiş, ancak tekrar artarak 2022’de % 48’e yükselmiştir. En yoksul % 20’lik kesimin gelirden aldığı pay ise 2006’da % 5,1 iken, 2007’de % 5,8’e yükselmiştir. Bu oran sonraki yıllarda da artış göstererek 2017’de % 6,3’e kadar yükselmiş, ancak 2022’de % 6’ya düşmüştür. En zengin % 20 ile en yoksul % 20 arasındaki fark 2006’da 9,4 kat iken, 2007’de 8,1 kata düşmüştür. Bu oran sonraki yıllarda da düşüş eğilimi göstererek 2014’de 7,4 kata kadar gerilemiş, fakat sonrasında tekrar artarak fark 2022’de 8,0 katına çıkmıştır. (TÜİK, 2021, 2023).

Sosyal transfer gelirleri öncesi ve sonrası bakımından Gini katsayısındaki değişim oranı 2006 yılında % 7,9’dan, 2022’de % 14,8’e yükselmiştir. Diğer bir deyişle kamu sosyal harcamalarının gelir eşişsizliği üzerindeki düzeltici etkisi 2022 yılı itibarıyla % 14,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum kamu transfer harcamalarının görece daha adil bir gelir dağılımına kısmen de olsa katkı sağladığını göstermektedir. Bu durum Türkiye’de kamu sosyal harcamalarının yurt içi hasılaya (GSYH) oranında gözlenen artışla tutarlılık göstermektedir. 2006’dan 2022’ye uzanan bu süreçte Türkiye’de gelir dağılımı gerek Gini katsayısı bakımından gerekse de P80/P20 ve P90/P10 bakımından, inişli çıkışlı bir seyirle birlikte, oransal olarak anlamlı bir değişim sergilememektedir. 2006-2022 yılları arasında gelir dağılımında dönemsel düzelme ve bozulmalar olduğu söylenebilir. Ancak Türkiye’de üst ve alt gelir grupları arasındaki gelir eşişsizliğinin, Batı ülkelerine kıyasla, yüksek bir oranda seyrettiğini belirtmeliyiz.

Burada ayrıca belirtmek gerekir ki, TÜİK tarafından gerçekleştirilen gelir dağılımı anketlerindeki “yöntemsel sorunlar” çeşitli bilim çevrelerince ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır. Hane halklarının vergilendirilmemiş geliri saklama eğilimi göstermeleri nedeniyle anket yoluyla belirlenen kullanılabilir gelir ile gerçek gelir arasında bir fark ortaya çıkmaktadır. Bu durum ise gelir eşişsizliğinin gerçekte olduğundan daha düşük görünmesine sebep olmaktadır (Güven, vd. 2016: 553).

Gelir eşişsizliği analizinde Gini katsayısı tek başına yeterli olmayıp, gelir dağılımı çözümlenmesinde yüzdelerik gelir dilimleri de ayrıca bir öneme sahiptir.

1963-2022 yılları arası Türkiye’de gelir dağılımı Gini katsayısı ve P80/P20 oranı bakımından tablo değerleri olarak şu şekildedir:

Tablo 9. (1963-2022) Dönemi Türkiye’de Gelir Dağılımı

Dönem	En Düşük % 20	Orta % 20	En Yüksek % 20	Gini Katsayısı	P80/P20
1963	4,5	11,5	57,0	0,55	12,70
1968	3,0	10,0	60,0	0,56	20,00
1973	3,5	12,5	56,5	0,51	16,10
1978	2,9	13,0	54,7	0,51	18,90
1983	2,7	12,6	55,8	0,52	20,70
1986	3,9	12,6	55,9	0,50	14,30
1987	5,2	14,1	49,9	0,43	9,60
1994	4,9	12,6	54,9	0,49	11,20
2002	5,3	14,0	50,1	0,44	9,50
2003	6,0	14,5	48,3	0,42	8,10
2004	6,0	15,2	46,2	0,40	7,70
2005	6,1	15,8	44,4	0,38	7,30
2006*	5,1	14,8	48,4	0,428	9,6
2007	5,8	15,2	46,9	0,406	8,1
2008	5,8	15,2	46,7	0,405	8,1
2009	5,6	15,1	47,6	0,415	8,5
2010	5,8	15,3	46,4	0,402	7,9
2011	5,8	15,2	46,7	0,404	8,0
2012	5,9	15,3	46,6	0,402	8,0
2013	6,1	15,2	46,6	0,400	7,7
2014	6,2	15,3	45,9	0,391	7,4
2015	6,1	15,2	46,5	0,397	7,6
2016	6,2	15,0	47,2	0,404	7,7
2017	6,3	14,8	47,4	0,405	7,5
2018	6,1	14,8	47,6	0,408	7,8
2019	6,2	15,2	46,3	0,395	7,4
2020	5,9	14,9	47,5	0,410	8,0
2021	6,1	15,1	46,7	0,401	7,6
2022	6,0	14,7	48,0	0,415	7,9

Kaynak: [1963: Çavuşoğlu ve Hamurdan (1966), Gelir Dağılımı Araştırması 1963, DPT, Ankara]. [1968: Bulutay, Timur ve Erse (1971), Türkiye’de Gelir Dağılımı, Ankara]. [1973: DPT (1976), Gelir Dağılımı 1973, Ankara]. [1978 ve 1983: Celasun (1986),”Income Distribution and Domestic Terms of Trade in Turkey, 1978-1983, METÜ Studies in Development, 13, (1-2): 193-216]. [1986: Esmer, Fişek ve Kalaycıoğlu (1986), Türkiye’de Sosyoekonomik Öncelikler, Hane Gelirleri Harcamaları ve Sosyoekonomik İhtiyaçlar Üzerine Araştırma Dizisi, TÜSİAD, İstanbul]. [1987: DİE, (1990), 1987 Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Dağılımı Sonuçları, Ankara]. [1994: DİE, (1996), 1994 Hanehalkı Gelir Dağılımı Anketi Sonuçları, Ankara]. [2002-2003-2004-2005: TÜİK, Hanehalkı Bütçe Anketleri Sonuçları]. [Akt. Kurtipek, R. (2011)]. Bu tablonun, 1963-2005 Dönemi, Kurtipek’in, “Türkiye İçin Gelir Grupları Arası Gelir Oluşum İlişkisinin Miyazawa Yöntemiyle İncelenmesi”, başlıklı Uzmanlık Tezi’nden alınmıştır. 2006-2022 Dönemi ise (TÜİK, 2023) verilerinden elde edilmiştir. * . TÜİK 2002-2005 yılları arasında Hanehalkı Bütçe Anketleri’ni uygularken, 2006’dan itibaren “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması”nı uygulamaya koymuştur. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.(tuik.gov.tr).

Tablo 9. Türkiye’de 1963’ten 2022’ye uzanan süreçte gelir dağılımında gözlenen değişimi ortaya koymaktadır. Öncelikle belirtmek gerekir ki, böylesi uzun bir süreci kapsayan bu veriler çeşitli kurum ve kuruluşlarca farklı yöntemlerle elde edilen istatistiksel bilgilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, farklı dönemlere ait veriler üzerinden bire bir karşılaştırma yapmak zordur. Ancak burada, dönemler halinde gelir dağılımına yönelik kabaca bir fikir vermesi adına, ekonomik süreçlerle birlikte çeşitli yıllara ait gelir dağılımı istatistikleri bir arada ele alınmıştır. Bu bağlamda belirtmek gerekirse, 1987 ve 1994 yılına ait veriler Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından Türkiye genelinde seçilen bir dizi örneklem üzerinde gerçekleştirilen Hanehalkı Gelir ve Tüketim Harcamaları Anketi’nden elde edilmiş verilerdir. Her iki döneme ait anket çalışmasında farklı yöntemler kullanılmış olmakla birlikte, bu araştırmalarda temel olarak hanehalklarının gelir ve tüketim harcamaları bilgileri esas alınmıştır (TÜİK, 2020). 1962’de kurulmuş olan Devlet İstatistik Enstitüsü’nün adı 2005 yılında Türkiye İstatistik Kurumu olarak değiştirilmiş olup temelde aynı kurumlardır (TÜİK, 2023). Diğer yandan, TÜİK Hane Halkı Bütçe Anketleri’nden oluşan 2002-2005 dönemi ve yine TÜİK Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması verilerinden meydana gelen 2006-2022 dönemi kendi içinde doğrudan karşılaştırılabilir niteliktedir.

1963-1983 döneminde Türkiye’de en zengin % 20’lik kesimin gelir payının en yoksul % 20’ye oranı, 1963’te 12,70 kattan, 1973’te 16,10 kata ve oradan 1983’te 20,70 kata yükselmiştir. Ancak bu

dönemde Gini katsayısı, tersine bir eğilimle, 1963'te 0,55'ten, 1973'te 0,51'e düşmüş, 1983'te 0,52 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde gelir eşitsizliği Gini katsayısına göre azalırken, P80/P20 oranının artmış olması, diğer bir deyişle en üst % 20'lik gelir grubu ile en alt % 20'lik gelir grubu arasındaki uçurumun büyümesi, Gini katsayısındaki iyileşmenin alt gelir grubunda yer alanların durumundaki bir iyileşmeden kaynaklanmadığını göstermektedir (Güven vd., 2016).

En yoksul ve en zengin toplum kesimlerinin gelir payında, her ikisinde birden gözlemlenen oransal düşüşe karşın böyle bir durumun ortaya çıkmış olması, tablodan da görüleceği üzere, orta kesimin gelir payındaki artışla açıklanabilir. Bu dönemde orta sınıfın gelir payı 1963'te % 11,5'ten, 1973'te % 12,5'e ve 1983'te % 12,6'ya yükselmiştir. Özellikle 1968-1973 döneminde gelir dağılımında görülen iyileşme, Kurtipek'in belirttiği gibi (2011), sanayileşme ve kentleşmede yaşanan yoğunlaşmayla birlikte, içe dönük gelişme stratejisi ve planlı kalkınma modelinin uygulandığı bir döneme karşılık gelmektedir. Bu dönemde gayri safi milli hasıla sürekli büyüyerek yaklaşık iki kat artış göstermiştir.

1963-1983 döneminde orta sınıfın gelir payı 1978'de % 13'e kadar yükselmiş, ancak ardından 1983'te % 12,6'ya gerilemiştir. Konuya ücret açısından bakıldığında, Boratav (1999), ücretlerin 1976-1978 yılları arasında zirve noktasına çıktığını, ancak 1980'li yıllarda belirgin bir şekilde gerilediğini söylemektedir. Boratav'a göre (1999: 39), "1980'li 'liberal' yıllar, devlet politikaları aracılığıyla sınıf dengelerinin emek aleyhine, sermaye lehine döndüğü ve bu nedenle sermaye için 'yüksek karlı' olan yıllardır". Boratav (1999: 39), "sermayenin dünya çapında birikiminin gerekleri açısından" Türkiye'nin konumu bağlamında ise, "1980'li yıllarda Türkiye burjuvazisi, Türkiye'yi 'düşük ücretli' bir ekonomiye dönüştürerek dünya kapitalist sistemi ile bu konumda bütünleşmeye dönük bir strateji izledi" demektedir. Ancak bu süreç, aynı zamanda, toplumsal hareketlere de sahne olmuştur.

1987-1990 yılları, işçi hareketleri ve grevler sonucunda, ücretlerde artışların gerçekleştiği yıllardır. Bu dönemde 1987 yılı itibarıyla orta kesimin gelir payı % 14,1'e yükselmiştir. Ancak 1994 yılına gelindiğinde, Kurtipek'in işaret ettiği gibi (2011), kamu mali disiplini bozulmuş ve faiz artışı ve yüksek enflasyon nedeniyle bu kazanımlar tekrar kaybedilmiştir. Dolayısıyla 1994 yılı gelir dağılımında gerçekleşen bozulmanın açık bir şekilde gözlemlendiği bir yıl olmuştur.

1963-1983 arası yıllarda Türkiye'de en yoksul % 20'lik kesimin gelir payı 1963 yılında % 4,5'ten, 1973'te % 3,5'e ve ardından 1983'te % 2,7'ye düşmüştür. 1983-1994 döneminde ise en yoksul % 20'lik kesimin gelir payı artarak % 2,7'den % 4,9'a yükselmiştir. En yoksul kesimin gelir payındaki artış 1994-2002 yılları arasında da devam ederek 2002'de % 5,3'e ulaşmıştır.

2002'den 2022'ye uzanan dönemde de en yoksul kesimin gelir payı artarken en zengin kesimin gelir payı azalmıştır. Bu dönemde 2002-2004 yıllarındaki düzelme üst gelir grubunun gelir payındaki düşüş ve asgari ücret artışlarından kaynaklanmıştır. 2002-2008 döneminde, en yoksul toplum kesiminde olduğu gibi, orta kesimin gelir payı da artmıştır. Böylelikle bu dönem aynı zamanda, gelir eşitsizliğinde azalma eğilimiyle birlikte, gelir dağılımı seyrinin hem Gini katsayısı bakımından hem de P80/P20 oranı bakımından benzerlik gösterdiği bir dönem olarak ortaya çıkmıştır (Güven vd., 2016).

2008 yılında küresel finans krizi ortaya çıkmıştır. Türkiye'yi de etkisi altına alan finansal kriz dolayısıyla, gelir dağılımında bozulma gerçekleşmiştir. Böylelikle, 2008'de 0,405 düzeyinde bulunan Gini katsayısı, 2009'da 0,415'e yükselmiştir. Bu dönemde en zengin % 20'lik kesimin gelirinin en yoksul % 20'lik kesime (P80/P20) oranı 2008 yılında 8,1 kattan, 2009'da 8,5 kata çıkmıştır. 2009-2014 döneminde ise gelir eşitsizliğinde düzelme eğilimi söz konusudur. 2009'da Gini katsayısı 0,415'ten, 2014'te 0,391'e düşerken, en zengin ve en yoksul kesim (P80/P20) arasındaki fark 2009'da 8,5 kattan, 2014'te 7,4 kata düşmüştür. Bu haliyle 2014 yılı gelir dağılımı bakımından en iyi dönem olarak görünmektedir.

Ancak 2014'ü takip eden yıllarda gelir eşitsizliği bozularak artış eğilimi içerisine girmiştir. Gini katsayısı 2014 yılında 0,391'den, 2018'de 0,408'e yükselirken, en zengin kesimin gelir payının en yoksul kesimin gelir payına oranı 2014'te 7,4 kattan, 2018'de 7,8 kata çıkmıştır. 2014-2018 yılları arasında ücret gelirlerinin toplam gelir (GSYH) içindeki payı 2014'te % 52,4'ten, 2018 'de % 48,5'e düşmüştür. Eğilmez (2019), bu süreçte gelir eşitsizliğinde "ciddi bir bozulma"nın gerçekleştiğine işaret ederek, ücret gelirlerinin toplam gelir (GSYH) içindeki payının 2015'te % 52,5'lik bir oranla en yüksek noktasına çıktığını, fakat 2015'ten 2018 yılına kadar yüzde 7,6 oranında gerilediğini belirtmektedir.

2019 yılına gelindiğinde, bu yılın sonlarına doğru COVID-19 salgını başlamıştır. Salgın 2020'de pandemiye dönüşerek tüm dünyayı sarmıştır. Bu dönemde, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik alanda ortaya çıkan olumsuzlukların etkisini azaltmaya yönelik olarak, kamu sosyal harcamaları arttırılmıştır. Ancak sosyal harcamalardaki artışa rağmen hem en alt kesimin hem orta sınıfın gelir payı azalmıştır. En alt % 20'lik kesimin gelir payı 2019'da % 6,2'den, 2020'de % 5,9'a, orta % 20'lik kesimin gelir payı 2019'da % 15,2'den, 2020'de % 14,9'a düşmüştür. Aynı dönemde en zengin % 20'lik kesimin gelir payı ise 2019'da % 46,3'ten, 2020'de % 47,5'e yükselmiştir.

2021'de, önceki yıla göre gelir dağılımında iyileşme vardır. Ancak 2021 yılından 2022'ye uzanan süreçte enflasyon oranlarında gerçekleşen artış ve yaşanan hayat pahalılığı dolayısıyla, en yoksul toplum kesiminin ve orta sınıfın gelir payı düşmüştür. Buna karşın, 2022 yılında en üst % 20'lik kesimin gelir payı artarak, en zengin ve en yoksul toplum kesimleri arasındaki fark 8 kata çıkmıştır.

Ülkemizde özellikle 2000'li yıllarda gelir eşitsizliklerini azaltıcı sosyal politikalar hız kazanmıştır. Bu doğrultuda Türkiye'de 2010'lu yılların ortalarına kadar gelir dağılımında görece bir iyileşme gerçekleşmiştir. Ancak 2015 yılından itibaren, alt ve orta sınıfın aleyhine ve üst sınıfın lehine olacak şekilde, gelir dağılımında bozulma baş göstermiştir. 2015-2022 yılları arasında bazı dönemlerde gelir dağılımında iyileşmeler olmakla birlikte, bu dönemin sonu itibarıyla yüksek düzeyde bir gelir eşitsizliği varlığını devam ettirmektedir.

Güven vd.'nin (2016) belirttiği gibi, 1980'lerden itibaren dünyayı etkisi altına alan neoliberal politikalarla birlikte sermaye sahipleri faiz ve döviz üzerinden yüksek kazançlar elde etmekte, büyük şirketler küresel ölçekte mal ve hizmet satımı yapabilmekte ve reel sektör firmaları verimlilik artışıyla birlikte büyük kar sağlamaktadır. Bu süreçte ücretli emek kesiminin işgücü piyasasındaki kazanımlarında gerileme, sendikalaşma oranında azalma, reel ücretlerde düşüş, esnek ve güvencesiz çalışma koşulları gibi etkenler dolayısıyla eşitsizlikler kalıcı bir hale gelmiştir. Gelir eşitsizliklerinin azaltılması için gelirin yeniden dağıtımını doğrultusunda yoksul toplum kesimlerine yönelik transfer harcamaları, işsizliğe karşı korumalar ve asgari ücret düzenlemeleri gibi politikalar önem arz etmektedir.

11. SONUÇ

Geleneksel yardımlaşma ve dayanışmanın tarihi çok gerilere gitmekle birlikte, modern anlamda sosyal güvenlikle ilgili düzenlemeler 19. yüzyılda Avrupa'da başlamıştır. Önceleri işçi sınıfının sosyal haklarını kapsayan hükümet düzenlemeleri, 20. yüzyıldaki çalışmalarla tüm toplum kesimlerini kapsayacak şekilde genişlemiştir. Türkiye'de 2000'lerden günümüze kamu sosyal harcamalarında artış yaşanmıştır. Ancak gelir ve servet dağılımdaki dengesizlik varlığını devam ettirmektedir.

Ekonomik krizlerin yol açtığı sosyal maliyetler devletleri kamu yararına sosyal politikalar izlemeye zorlamıştır. 1930'lu yıllardan 1970'lere uzanan dönemde Batı dünyasında uygulanan düzenleyici politikalar, bu toplumların hayat standardını yükseltmiştir. Ancak bu dönemin sonlarında ortaya çıkan iktisadi krizlerle birlikte, 1980'lerden günümüze, müdahaleci uygulamaları reddeden ve sosyo-ekonomik bir denge için piyasa dinamiklerini öne çıkaran neo-liberal politikalar küresel boyutta yaygınlık kazanmıştır. İktisadi gelişme ise gelir ve servet dağılımı bakımından toplumsal alanda aynı derecede gerçekleşmemiştir.

Çağımızda sosyal güvenlik hakkı temel insan hakkı olarak kabul edilmektedir. Kamu sosyal harcamalarının sosyal denge üzerinde görece olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Küresel ölçekte genel olarak, geçmiş yıllara kıyasla, ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyi yükselmiştir. Ancak refah artışı tüm toplum kesimlerine dengeli bir şekilde yansımamaktadır. Sosyal politikalar vasıtasıyla mutlak yoksulluğun azaltılmasında dünya genelinde ilerleme sağlanmış olmasına karşın yoksulluk sorunu küresel boyutta hala varlığını devam ettirmektedir. *Gelir* tüketilen bir değeri ifade ederken, *servet* birikimli bir değeri işaret etmektedir. Dolayısıyla, gelir dağılımındaki dengesizlik servet uçurumunun daha da derinleşmesine yol açmaktadır. Bu durum özellikle, az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde mutlak yoksulluk halinde, gelişmiş ülkelerde ise görece yoksulluk şeklinde açığa çıkmaktadır.

Günümüzde birçok ülke sosyal alanda düzenleyici ve korumacı bir politika izlemektedir. Sosyal politikalar gelir eşitsizliği üzerinde belli bir derecede dengeleyici etkiye sahiptir. Ancak diğer yandan, tarihsel süreç içerisinde eşitsizliğin bazı zamanlar azalması, bazı zamanlar artması şeklinde dönemsel dalgalanmalarla birlikte, son yıllardaki eğilim dikkate alındığında tüm dünyada gelir eşitsizliğinin

arttığı, servet eşitsizliğinin ise daha büyük bir hızda arttığı söylenebilir. Özetle, gelir ve servet eşitsizliği ve bu durumun yol açtığı yoksulluk, zm bekleyen küresel bir sorun olarak insanlığın karşısında durmaktadır.

Etik Beyan: Bu alışmada ‘‘Etik Kurul’’ izini alınmasını gerektiren bir yöntem kullanılmamıştır.

Ethics Statement: In this study, no method requiring the permission of the ‘‘Ethics Committee’’ was used.

KAYNAKÇA

- Atkinson, A. B. (2015). *Inequality What Can Be Done?*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts. <https://www.acarindex.com/dosyalar/kitap/acarindex-1436513133.pdf>
- Bakır, N. (2023, 9 Mayıs). *TİK’e göre greli yoksulluk yzde 14,4*. Dünya Gazetesi. [https://www.dunya.com/kose-yazisi/tuik-gore-goreli-yoksulluk-yuzde-144/693257#:~:text=T%C3%BCrkiye%20%C4%B0statistik%20Kurumu%20\(T%C3%9C%C4%B0K\)%2C,y%C3%BCzde%2014%2C4%20oldu%C4%9Funu%20a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1](https://www.dunya.com/kose-yazisi/tuik-gore-goreli-yoksulluk-yuzde-144/693257#:~:text=T%C3%BCrkiye%20%C4%B0statistik%20Kurumu%20(T%C3%9C%C4%B0K)%2C,y%C3%BCzde%2014%2C4%20oldu%C4%9Funu%20a%C3%A7%C4%B1klad%C4%B1)
- Boratav, K. (1999). *1980’li Yıllarda Türkiye’de Sosyal Sınıflar ve Blşim*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- elik, A. (2019). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası ve Türkiye*. İstanbul: KitapYayınevi.
- Dayar, H. Ve Akıncı, A. (2020). Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Kişisel Gelir Dağılımına Etkisi. *Maliye Dergisi*, Temmuz-Aralık 2020; (179); 172-185. https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2021/01/09-179_47-Kamu-Sosyal-Transfer-Harcamalarinin.pdf
- Dibo, M. (2022). Kamu Sosyal Harcamaları ve Gelir Eşitsizliği: OECD lkeleri Kapsamında Bir Veri Analizi. *Journal of Emerging Economies and Policy*, 7(2), 1-16. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2056651>
- Eğilmez, M. (2019, 18 Eylül). Türkiye’de Gelir Dağılımı, Gini Katsayısı ve Yoksulluk Oranları. <https://www.mahfiegilmez.com/2019/09/turkiyede-gelir-daglm-gini-katsays-ve.html>
- Eğilmez, M. (2021, 13 Ekim). IMF’ye Göre 2022’de Dünya. <https://www.mahfiegilmez.com/2021/10/imfye-gore-2022de-dunya.html>
- Eurostat, (2023). *Inequality of income distribution S80/S20 income quintile share ratio – EU-SILC and ECHP surveys*. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pns4/default/table?lang=en
- Euronews, (2015, 14 Ekim). *Ekonomi bilimi diye bir şey yok*. Euronews. <https://tr.euronews.com/2015/10/14/unlu-ekonomi-profesoru-piketty-ekonomi-bilimi-diye-bir-sey-yok>
- Güven, A., vd. (2016). Gelir Hareketliliği Eşitsizlikleri Azaltabilir mi? Türkiye rneği. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, (43), 549-571. https://www.researchgate.net/publication/321672987_Gelir_hareketliliği_gelir_esitsizligini_azal_tabilir_mi_Turkiye_ornegi
- IMF, (2023). *GDP per capita, current prices*. <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPDPC@WEO/OEMDC/ADVEC/WEO WORLD>
- IMF, (2021). *World economic and financial surveys*. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/October>
- İktisat ve Toplum, (2020). Kapital ve İdeoloji. *İktisat ve Toplum Dergisi*, İTD 123. <https://iktisatvetoplum.com/kapital-ve-ideoloji-thomas-piketty-ve-bir-roportaj/>
- Karataş, M. (2019). Gelir Dağılımının Teorik Yapısı. *Emek ve Toplum Dergisi*, (8)21, 52-79. DOI: 10.31199/hakisderg.546147. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/793833>

- Kesgin, B. (2014). *Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım*. İstanbul: Açılımkitap Pınar Yayınları.
- Kurtipek, R. (2011). Türkiye İçin Gelir Grupları Arası Gelir Oluşum İlişkisinin Miyazawa Yöntemiyle İncelenmesi. [Uzmanlık Tezi]. T. C. Kalkınma Bakanlığı, Yayın No: 2830. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Turkiye-Icin-Gelir-Gruplari-Arasi-Gelir-Olusum-Iliskisinin-Miyazawa-Yontemiyle-Incelenmesi-Ridvan-Kurtipek.pdf>
- OECD, (2023). *The rise and fall of public social spending with the COVID-19 pandemic*. <https://www.oecd.org/els/soc/OECD2023-Social-Expenditure-SOCX-Update-Rise-and-fall.pdf>
- OECD, (2022). *Unemployment rates, OECD*. <https://www.oecd.org/newsroom/unemployment-rates-oecd-update-january-2022.htm>
- OECD, (2021). *Income redistribution*. <https://doi.org/10.1787/637b3a40-en>
- OECD, (2020). *Social spending makes up 20% of OECD GDP*. <https://www.oecd.org/els/soc/OECD2020-Social-Expenditure-SOCX-Update.pdf>
- OECD, (2015). *The gap between rich and poor*. <https://doi.org/10.1787/9789264246010-en>
- Oxfam, (2022). *Ten richest men double their fortunes in pandemic while incomes of 99 percent of humanity fall*. <https://www.oxfam.org/en/press-releases/ten-richest-men-double-their-fortunes-pandemic-while-incomes-99-percent-humanity>.
- Ören, K. (2017). *Sosyal Politika*. (Editörler: Çiğdem BAL ve Şerife DURMAZ). İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Pehlivan, M. S. (2009). "Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale araçları". Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Örneği. T. C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. <https://www.aile.gov.tr/uploads/sygm/uploads/pages/uzmanlik-tezleri/5-gelir-dagilimi-esitsizligine-devletin-mudahale-araclari-sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayi-tesvik-fonu-ornegi-m-seyid-pehlivan.pdf>
- Statista, (2023). *Gini index score of European countries 2020*. <https://www.statista.com/statistics/874070/gini-index-score-of-eu-countries/#statisticContainer>.
- Şenses, F. (2006). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- TÜİK, (2023). *İşgücü istatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-Nisan-2023-49373#:~:text=Hanehalk%C4%B1%20%C4%B0%C5%9Fg%C3%BCc%C3%BC%20Ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1%20sonu%C3%A7lar%C4%B1na%20g%C3%B6re,%10%2C2%20seviyesinde%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>.
- TÜİK, (2022). *Gelir dağılımı istatistikleri, 2022*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-Dagilimi-Istatistikleri-2022-49745&dil=1#:~:text=Toplam%20gelir%20i%C3%A7erisinde%20en%20y%C3%BCksek,g%C3%B6steren%20sosyal%20transfer%20geliri%20olu%C5%9Fturdu>.
- TÜİK, (2022). *Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2022-49746>
- TÜİK, (2021). *Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2021*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Gelir-ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2021-45581>
- TÜİK, (2020). *Hanehalkı Bütçe Araştırması Tüketim Harcamaları Birleşik Mikro Veri Seti*. <https://www.tuik.gov.tr/media/microdata/pdf/hanehalki-butce.pdf>
- T. C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, (2022). *2022 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2021/10/2022-Yili-Cumhurbaskanligi-Yillik-Programi-26102021.pdf>

- UNDP, (2013). *Humanity divided: confronting inequality in developing countries*. https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/HumanityDivided_Full-Report.pdf.
- Worldbank, (2023). *GDP per capita – European Union*. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=EU>
- World Inequality Report, (2022). *Dünya Eşitsizlik Raporu, 2022*. [https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2021/12/Summary_WorldInequalityReport2022_Turkish.pdf](https://wir2022.wid.world/world/www-site/uploads/2021/12/Summary_WorldInequalityReport2022_Turkish.pdf).